

Litteraturkrönika 2005

Av Lars-Erik Edlund, Göran Hallberg och Christer Platzack

Krönikans avdelningar åtskiljs av asterisk. De är ämnesvis ordnade från allmänt till specifikt: allmänspråkligt (indoeuropeiska, (ur)germanska) * skandinaviskt (ur-, fornnordiska) * särspråkligt: fornvästnordiska, isländska, färöiska * norska * danska * svenska * egennamn: ortnamn, personnamn, övriga namn. Inom avdelningarna redovisas arbetena i alfabetisk följd. Artiklarna signeras L.-E.E., G.H. eller C.P.

*

Claudia Bornholdt, Engaging Moments. The Origins of Medieval Bridal-Quest Narrative. vi + 237 s., Berlin-New York 2005 (Walter de Gruyter). (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 46.) ISBN 3-11-018450-8. Detta supplementband av Reallexikon der Germanischen Altertumskunde behandlar de medeltida germanska och nordiska berättelser där en "hjältes" sökande efter en brud utgör det bärande strukturella elementet (eng. *bridal-quest*, ty. *Brautwerbung*). Den tidigaste nedskrivna berättelsen på germanskt område återfinns i Gregorius' *Historia Francorum* (cirka 575-590) och är berättelsen om Attalus, och på nordiskt område möter berättelser av denna typ i den poetiska Eddan, i Snorres Edda och i Saxo Grammaticus' *Gesta Danorum*. Ett problem som tas upp i denna studie är huruvida de äldsta germanska berättelserna är utlöpare från andra traditioner, något som inte är ett nödvändigt antagande. Kanske kan de äldsta nedskrivna germanska berättelserna istället ha sin grund i muntlig tradition som baseras på verkliga händelser. Att uttala sig med någon större säkerhet i dessa avseenden går emellertid inte. Indelningen av berättelserna i en medeltida germansk typ och en medelhavstyp är svår att upprätthålla, och det är nog också svårt att invändningsfritt plädera för att de skandinaviska berättelserna reflekterar ett äldre "utvecklingsstadium" av dessa berättelser. Klokt är konstaterandet i det resumerande kapitlet (s. 219) att "[t]he German bridal-quest epics must be understood as part of a mainly oral and partly written bridal-quest tradition that is

documented in Franconia [---]. It is quite possible that, in connection with the crusades and with the growing interest in the Orient, this narrative pattern was revived in the twelfth century to relate the adventures of a hero abroad". Många forskningsproblem behandlas i monografen, vilken också på ett intressant sätt belyser relationen mellan muntlig och skriftlig trädning. I denna del av undersökningen hänvisas bl.a. till artiklar av Hans Kuhn och Walter Haug som enligt författaren "allow for oral influence on the literary corpus and acknowledge a diverse non-linear oral and written transmission of literary works, stories, and tales" (s. 218 f.).

L.-E. E.

Gerhard Rasch, Antike geographische Namen nördlich der Alpen. Mit einem Beitrag von Hermann Reichert: „Germanien in der Sicht des Ptolemaios“. Herausgegeben von Stefan Zimmer unter Mitwirkung von Hasso Heiland. xviii + 284 s. + 4 kartor, Berlin · New York 2005 (Walter de Gruyter). (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 47.) ISBN 13: 978-3-11-017832-6. ISBN 10: 3-11-017832-X. Boken berör egentligen inte nordisk filologi, men den ger en intressant bakgrund till centraleuropeisk språk- och kulturhistoria speglad i det sköra och svårhanterliga ortnamnsstoff som kan vaskas fram ur antika källor. Huvuddelen är en publicering av Gerhard Raschs hittills otryckta doktorsavhandling från 1949, framlagd 1950. Rasch, som avled 1985, var elev till Hans Krahe, vilket i viss mån präglar arbetet. Originalets titel, "Die bei den antiken Autoren überlieferten geographischen Namen im Raum nördlich der Alpen vom linken Rheinufer bis zur pannonischen Grenze, ihre Bedeutung und sprachliche Herkunft", konkretiserar den geografiska ramen. Genom utgåvan får nu envar tillgång till det ur källorna framvaskade och av Rasch kommenterade materialet i tre avdelningar: 1. En alfabetisk förteckning över de aktuella ortnamnen inklusive beläggsredovisning. 2. Analyser av bebyggelsenamnens etymologier, namngivningsmotiv och språkliga ursprung, fördelat på avsnitten romerska, keltiska, germanska, "illyriska" och osäkra namn, vartill kommer särskilda avsnitt med till vattendragsnamn respektive folkslagsbenämningar bildade namn, ickeindoeuropeiska, fellokaliserade och osäkert belagda namn. Texten illustreras med utbredningskartor och avslutas med litteratur- respektive namnregister. — I bokens andra del, betitlad "Germanien in der kartographischen Sicht des Ptolemaios", redogör Hermann Reichert för geografen Ptolemaios främst på andrahandsuppgifter grundade kartografiska verksamhet i Alexandria vid slutet av det andra århundradet

e. Kr. Identifieringar av de belagda namnformernas faktiska namnbärare är ofta osäkra och ibland rentav omöjliga. Namnförrådet presenteras i två tabeller med Ptolemaios punktsystem samt på fyra kartbilagor.

G.H.

*

Lars-Olof Delsing och Katarina Lundin-Åkesson, Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska. IX + 196 s., Köpenhamn 2005 (Nordiska ministerrådet). (Tema/Nord 2005:573.) ISBN 92-893-1221. Med stöd av Nordiska kulturfonden genomfördes 2003-2004 en undersökning om grannspråksförståelse i Skandinavien, den första sedan Øivind Mauruds undersökning 1972. Inom projektets ram har ungdomar i hela Norden testats med avseende på hur väl de förstår talad och skriven danska, svenska och norska. I den här boken beskriver förf. hur undersökningen har genomförts, och resultaten presenteras bland annat mot bakgrund av ungdomarnas attityder till grannländerna och en jämförelse mellan språkförståelse hos två generationer. Bokens sista mening besvarar frågan i bokens titel: "Ja, språket håller ihop Norden, men inte lika bra som för trettio år sedan".

C.P.

Grammar & Beyond. Essays in honour of Lars Hellan, red. Mila Vulchanova & Tor A. Åfarli. 195 s., Oslo 2005 (Novus). ISBN 10: 82-7099-406-5. ISBN 13: 978-7099-406-9. Denna festskrift till Lars Hellan på hans 60-årsdag innehåller, förutom sedvanlig Tabula Gratulatoria och redaktörernas presentation av festföremålet, åtta artiklar på mellan 15 och 30 sidor som berör olika sidor av Hellans intressesfär. Bidragsgivarna är alla internationellt välkända lingvister, som Felix Ameka, Nana Appiah Amfo, Torstein Fretheim, Guglielmo Cinque, Joseph Emonds, K. A. Jayaseelan, Christer Platzack, Henk van Rioemsdijk och Stephen Wechsler.

C.P.

Literacy in Medieval and Early Modern Scandinavian Culture. Ed. Pernille Hermann. 355 s., Odense 2005 (Syddansk Universitetsforlag). (The Viking Collection. Studies in Northern civilization 16.) ISBN 87-7674-040-4. ISSN 0108-8408. Literacy har uppmärksammats under de senaste decennierna, inte minst inom medeltidsforskningen. I april 2002 hölls vid universitetet i Aarhus en konferens i ämnet, och de föredrag som där hölls utgör stommen i denna volym. Syftet med boken

är att presentera ett brett spektrum studier om skandinavisk literacy för en internationell publik. Bland annat finns här en del för skandinaviska förhållanden speciella forskningsteman, nämligen studier som relaterar till runor och skaldedikter. Här presenteras undersökningar som rör literacy-förhållanden ända från cirka 500 fram till cirka 1600. Studier av "visual literacy" inkluderas. I bokens första sektion, som just heter "Literacy and Vision", finns en artikel av Michael Clanchy med titeln "An Icon of Literacy. The Depiction at Tuse of Jesus Going to School", och där lyfts inte minst kvinnornas betydelse som förmedlare av literacy fram. Bilder och texter på anglosaxiskt område behandlas av Leslie Webster. I den följande avdelningen, "Literacy, Orality and 'Runacy'", finns en lång artikel av Stefan Brink som ger en analys utifrån en omfattande empiri bestående av runor, isländska sagor och landskapslagar, och fokuserar på förhållanden i ett "Early Scandinavian Oral Society". Frågan om runstenarna verkligen manifesterar literacy uppehåller Terje Spurkland, och han föreslår i detta sammanhang en ny term för runliteracy, nämligen *runacy*. Runor står också i fokus i Jakob Povl Holcks artikel om dansk literacy till 1300. En grupp föredrag har samlats under rubriken "Literacy and Poetry" med bidrag av Karl G. Johansson ("On Orality and the *Verschriftlichung* of *Skírnismál*"), Judith Jesch ("Skaldic Verse, a Case of Literacy *Avant la Lettre*?") och Guðrún Nordal "Attraction of Opposites: Skaldic Verse in *Njáls Saga*"). Uppsatserna i denna avdelning ger mersmak. I en fjärde avdelning om literacy och kommunikation diskuterar Wolfert S. van Egmond hagiografen som källa till tidig medeltida literacy och Marco Mostert literacy som en aspekt av socialhistorien, där literacy på ett intressant sätt placeras i relation till andra former av kommunikation. Arned Nedkvitne diskuterar skandinavisk literacy under perioden 1000–1350 och visar därmed att den skandinaviska empirin verkligen har något att bidra med ur ett vidsträcktare medeltidshistoriskt perspektiv. Den sista avdelningen behandlar förhållanden under något senare tider. Klaus-J. Lorenzen-Schmidt skriver här om senmedeltida och tidigmodern literacy i Schleswig-Holstein med tidig literacy i bondesamhället, och Charlotte Appel behandlar literacy i 1600-talets Danmark. Boken har samlat viktiga uppsatser om medeltida och tidigmodern skandinavisk literacy, och utgör därför en självklar utgångspunkt för fortsatt forskning på detta område.

L.-E. E.

Marit Julien, Nominal Phrases from a Scandinavian Perspective. xv + 348 s., Amsterdam/Philadelphia 2005 (John Benjamins). (Linguistik Aktuell/

Linguistics Today 87.) ISBN 90-272-3351-9. De skandinaviska språkens nominalfraser visar en förbluffande hög grad av syntaktisk och morfologisk variation, både mellan språken och mellan de enskilda språkens olika dialekter. De utgör därför ett intressant forskningsområde för syntaktiker som vill förstå inom vilka ramar språk kan variera. I den här monografin presenterar förf. en omfattande analys av dessa nominalfraser. Efter en inledande diskussion av nominalfrasernas syntaktiska struktur ägnas ett kapitel åt definithet, där bl.a. den dubbla definitheten uppmärksammas. Den här presenterade analysen appliceras sedan på determinerare, relativsatser, demonstrativer och starka kvantifierare. Monografins andra del är centrerad runt olika sätt att uttrycka ägande. Postnominala och prenominala possessorer får var sitt kapitel. I bokens två avslutande kapitel behandlas först predikativt använda nominal under jämförelse med argumentellt använda, och slutligen ger förf. några utblickar mot andra språks nominalfraser. Boken avslutas med ett ämnesregister och ett register över de 79 språk och dialekter som tas upp i boken. Juliens bok är ett välkommet och intressant bidrag till debatten om hur nominalfrasens struktur och dess syntaktiska och morfologiska variation ska förstås i ljuset av modern syntaxforskning. På köpet ger monografin oss en inblick i hur en specifik del av syntaxen kan variera inom ett förhållandevis begränsat geografiskt område.

C.P.

Læsemåder. Udgavetyper og målgrupper. Bidrag til en konference afholdt af Nordisk Netværk for Editionsfilologer 10.-12. oktober 2003. Red. af Per Dahl, Johnny Kondrup & Karsten Kynde. 260 s., København 2005 (C. A. Reitzels Forlag). (Nordisk Netværk for Editionsfilologer. Skrifter 6.) ISBN 87-7876-447-5. ISSN 1601-1562. Denna volym innehåller bidrag som framlades vid en konferens, arrangerad av "Nordisk Netværk for Editionsfilologer" 2003. Temat var "udgavetyper og målgrupper", och åtta bidrag har samlats i denna bok. Tone Modalslis inledande översikt redovisar olika typer av utgåvor och är en värdefull genomgång som inte minst riktar uppmärksamheten mot frågan vilken målgrupp en viss utgåva har. En kritisk granskning av *tysk editionsteori* presenteras av Paula Henrikson. Hennes uppsats utmynnar i ett ställningstagande där utgivningsverksamheten knyts till en hermeneutik som bl.a. reflekterar sina målgrupper. Torill Steinfeld skriver om skolutgåvor. Anne Mette Hansen tar sig an "Faksimileudgaver og diplomatriske udgaver", medan Alois Pichler och Odd Einar Haugen i sitt bidrag "Fra kombinerte udgaver til dynamisk utgivelse" redovisar erfarenheter av

det editionsfilologiska arbetet med att ge ut Ludwig Wittgensteins filosofiska skrifter respektive nordiska medeltidstexter. Bidraget formar sig till ett spännande vetenskapligt möte mellan forskare som arbetar med i varje fall ytligt sett mycket olika material. I övrigt finns i volymen Christian Janss' redogörelse för arbetet med att göra Friedrich Hölderlins verk tillgängliga och Klaus Bohnens artikel om utgivningen i serien *Bibliothek deutscher Klassiker*. Under rubriken "Editionsfilologins potentialer" argumenterar Mats Malm framgångsrikt för att 1600- och 1700-talets utgåvor och översättningar av Snorres Edda haft betydelse för etableringen av nya poetiska former. "Vad som växte ur den vetenskapliga utgivningen var dels romantikens metod att översätta troget mot originalet i stället för att stöpa om det. Dels var det också romantikens vidgade repertoar, där den fria versen och prosadikten blev etablerade versformer" (s. 43). Även om den nordiska utgivningen självfallet inte var den *enda* förklaringen till dessa estetiska landvinningar, var "den nordiska verksamheten [...] en betydelsefull del i en betydelsefull process" (s. 43). Volymen avslutas med ett ambitiöst begreppsregister, vilket baseras på de danska termerna, men som även tar upp termer på andra språk (svenska, norska, tyska, engelska) då dessa avsevärt avviker från dansk terminologi. L.-E. E.

Ordenes slotte. Om sprog og litteratur i Norden. Hyldest til Vigdís Finnbogadóttir, Íslands præsident 1980-1996, red. Audur Hauksdóttir, Jørn Lund, Erik Skyum-Nielsen. 207 s., Haslev 2005 (Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur i erlendum tungumálum). ISBN 87-990710-0-2. Vigdís Finnbogadóttir tillägnades denna festskrift på sin 75-årsdag den 15 april 2005. Festskriften är nordisk, med 19 bidrag på danska, norska och svenska. Därtill kommer ett foto av festföremålet, en Tabula gratulatoria, och en artikel av Vigdis själv med titeln "Nordens sprog — kulturelle værdier". C.P.

Papers on Scandinavian and Germanic Language and Culture. Published in Honour of Michael Barnes on his Sixty-Fifth Birthday 28 June 2005, red. H. F. Nielsen. 273 s., Odense 2005 (University Press of Southern Denmark). (Nowele 46/47.) ISBN 87-7674-037-4. ISSN 0108-8416. Denna festskrift till den brittiske skandinavisten Michael Barnes på hans 65-årsdag innehåller 19 vetenskapliga bidrag, en inledande presentation av festföremålet och en Tabula Gratulatoria. Bland författarna märks flera av de idag ledande skandinavistiska forskarna, som Kurt Braunnmüller, Lars-Erik Edlund, Jan-Terje Faarlund, Peter Foote, Jan Rag-

nar Hagland, Odd Einar Haugen, Anatoly Liberman, Helge Sandøy, Karin Fjellhammer Seim och Eivind Weyhe. Bidragen, som ganska väl speglar festföremålets egna vetenskapliga intressen, tar bl.a. upp frågor rörande syntax, morfologi och ordbildning. Det finns också bidrag som belyser ortnamn och runologiska frågor. C.P.

Semiotics from the North. Nordic approaches to systemic functional linguistics, red. Kjell Lars Berge, Eva Maagerø. 264 s., Oslo 2005 (Novus). ISBN 10: 82-7099-418-9. ISBN 13: 978-82-7099-418-2. Denna bok kan ses som en skandinavisk hyllning till Michael A. K. Halliday, vars undervisning och forskning har inspirerat en mängd lingvister världen över. Boken innehåller 16 bidrag av danska, norska och svenska forskare, som alla, trots delvis olika bakgrund, på ett eller annat sätt tar sin utgångspunkt i Hallidays arbeten. Bidragen, som är speciellt skrivna för denna bok, spänner över ett vitt ämnesområde. Här finns diskussioner av olika grammatiska frågor, artiklar om barns språkliga utveckling och analyser av olika slags texter ur skolans och samhällets perspektiv. Samtliga bidrag är skrivna med den systemiska funktionella lingvistik som bas. Volymen ger en god överblick över den forskning som bedrivs i Skandinavien inom detta område. C.P.

*

A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture. Edited by Rory McTurk. xiii + 567 s., Malden 'Oxford' Carlton 2005 (Blackwell Publishing). (Blackwell companions to literature and culture 31.) ISBN 0-631-23502-7. Companion-seriens nr 31 innehåller förutom en inledande författarpresentation och redaktörens trevligt essäistiska introduktion hela 29 bidrag skrivna av 32 internationellt kända forskare främst från Island, England och Nordamerika, men även från Norge, Danmark, Sverige, Tyskland och Schweiz. Huvudsakligen rör det sig om litteraturvetenskapliga aspekter, vartill kommer några bidrag med mera historievetenskaplig eller filologisk inriktning, medan arkeologi, etnologi och religionsvetenskap representeras av vardera en författare. Ett utförligt person- och sakregister avslutar denna allsidiga och tilltalande fornvästnordiska kulturhistoria med den oskattbara litteraturens texter i centrum. Allsidigheten realiseras för läsaren inte minst genom det att redaktören medvetet presenterar innehållet alfabetiskt enligt bidragens för ändamålet något manipulerade titlar (från *Archaeology of ...* till *Women in ...*). Förfarandet kompletteras med de kors-

hänvisningar efter varje bidrag, som leder till närbesläktat material i övriga bidrag. G.H.

Bibliotheca Arnamagnæana a Jón Helgason condita. Vol. XLIV. Opuscula Vol. XII. Redaktör Britta Olrik Frederiksen. [vii]+ 459 s. + 36 planscher, København 2005 (C.A. Reitzels forlag). ISBN 87-7876-451-3. Denna del i serien innehåller en rad kommentarer till tidigare publicerade texter respektive kommenterade utgåvor av några smärre handskrifter i anslutning till Den Arnamagnæanske Samling. Till de förra hör en svit texthistoriska bidrag kring Egilssagan, författade av Jón Helgason, Alex Speed Kjeldsen och Michael Chestnutt, vidare Rolf Stavnems analys av det poetiska språket i Ynglingatal, med dödsmetaforiken i blickpunkten. Grethe Jacobsen skriver om keltiska element bland islänningar och om kvinnornas ställning. Jonna Louis-Jensen meddelar dels en konjektur till Grettisfoersla, dels en Sankt Olofs-tolkning i en marginalnotis på 1560-talet av Helvig Hardenberg, maka till kungens ståthållare på Bergenshus. Michael Chesnutt kommenterar dels den latinska texten i ett löst breviareblad, dels isländskt inflytande på färöisk balladtradition, medan Jóhannes B. Sigtryggsson tar sig an ett nytt manuskript till Mírmanns Saga, och Tove Hovn Ohlsson brottstyckena av äldre texter i sex pappersstrimlor som utgjort ryggförstärkning i ett bokband. Jens Eike Schnall redovisar ett forskningsprojekt om traditionerna kring s.k. olycksdagar, speglade i senmedeltida nordeuropeiska handskrifter. Finn Hansen undersöker bruket av kontakt- respektive distansställda *þvi*, *af þvi*, *fyrir þvi* och *med þvi* i komplexa kausalsubjunktioner i norrönt språk. Redaktören, Britta Olrik Frederiksen, tillrättalägger innebörden av en till Arne Magnusson attribuerad handskriftsnotis, varpå Jonna Louis Jensen skriver en kort notis om adjektivet *ielda* 'antänd i begränsad omfattning' och Jóhan Hendrik W. Poulsen likaså om en redan på 1960-talet konstaterad felläsning *um vetrar meginbyri* 'under vinterns stormar', som skall läsas *unz vetrarmegin þyrri* 'tills vinterstormen bedarrat'. Avslutningsvis följer en handskriftsförteckning, ett kombinerat person- och sakregister och 36 fotografiska handskriftsplanscher, varav tio i färg. G.H.

Patricia Pires Boulhosa, Icelanders and the Kings of Norway. Mediaeval Sagas and Legal Texts. xv + 256 s., Leiden-Boston 2005 (Brill). (The Northern World. North Europe and the Baltic c. 400–1700 AD. Peoples, Economies and Cultures 17.) ISBN 90-04-14516-8. ISSN 1569-1462. Författaren till denna väldokumenterade monografi — litteraturlistan omfattar

mer än femton tättryckta sidor, och noterna är många och innehållsrika — är Ph.D. i "Mediaeval Icelandic Literature and History" från Cambridge. Här griper hon sig an en analys av relationen mellan den norska kronan och islänningarna, och hur relationen beskrivs i olika källor från de första århundradena av den nordiska medeltiden. Analysen av lagtexterna visar att islänningarna inte var så oberoende av den norska kronan på 1200-talet som man ibland förstår sig, och vi ser att de norska kungarna hade administrativ och rättslig makt på Island. I själva verket är det fråga om "a continuous process of negotiation" parterna emellan. Såsom viktigt ser jag det första kapitlet som på ett intresseväckande sätt diskuterar de medeltida isländska sagornas källvärde. Bl.a. argumenterar författaren för att det närmast är anakronistiskt att upprätthålla distinktionen mellan historia och fiktion då det gäller de aktuella medeltida texterna. "They are complex social products of a manuscript culture, not merely the works of a single individual", framhålls resumerande (s. 210). Kap. 2 och 3 behandlar bl.a. *Ólafslög* och *Gizurarsáttmáli* och *Gamli sáttmáli*, de senare överenskommelser som slöts mellan islänningarna och den norska kungen på 1260-talet. Intressanta resonemang om dessa källor förs, resonemang som här av utrymmesskäl inte kan återges. I sista kapitlet behandlas bokens huvudtema genom en granskning av *Möðruvallabók*. Detta är, visar det sig, ett gott metodiskt grepp. Författaren citerar påpassligt Már Jónsson som i en principiellt viktig uppsats (2000) framhållit "we have an abundance of excellent orthographic, palaeographic and morphological descriptions of single manuscripts, more or less from a linguistic point of view and the goal is always to illuminate some aspect of the text and transmission. An overview of the knowledge provided by these studies is badly needed, but there is an even greater need to supplement them with research on the manuscripts as such from a historical point of view, concentrating on the concepts inherent in the work of the persons involved in making, preparing, writing and illuminating them" (s. 211). Detta kan ge intressanta perspektiv på medeltida texter. L.-E. E.

Klaus Bödl, Eigi einhamr. Beiträge zum Weltbild der Eyrbyggja und anderer Isländersagas. IX + 306 s., Berlin-New York 2005 (Walter de Gruyter). (Ergänzungsbande zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 48.) ISBN 3-11-018582-2. I denna undersökning står *Eyrbyggja saga* i centrum, även om också andra islänningasagor på många ställen dras in i resonemangen. Efter ett inledande kapitel som behandlar Eyrbyggja sagas struktur, källor och den omdiskuterade författarfrågan, följer ett

mycket omfattande kapitel (s. 27–85) som anlägger viktiga antropologiska och historiska perspektiv på sagorna. Denna översikt har stort värde. *Eyrbyggja sagas* världsbild blir föremål för en mångsidig behandling i kap. 3, och i det följande kapitlet behandlas ur skilda aspekter den beskrivning av landnamet som ges av sagan och andra medeltida källor. Här belyses exempelvis namngivningens roll i landnamet, för att nu bara nämna en aspekt. I det sista kapitlet diskuteras frågor som hänför sig till offer och andra "religiösa" motiv i den norröna traditionen. Det intressanta med Böllds studie är att frågor om sagornas eventuella historiska "kärna" samt om sagorna som källor till den religionshistoriska forskningen, återigen lyfts fram. Beträffande detta senare sägs att "Ziel der vorliegenden Arbeit ist es nicht zuletzt aufzuzeigen, daß religiöse Motive nur an ihrem Ort im Erzählkosmos erkannt und verstanden werden können" (s. 257). I bokens resumerande avslutning diskuteras två för författaren centrala områden, landnamet och människooffret. Dessa avsnitt ger mersmak.

L.-E. E.

Herzort Island. Aufsätze zur isländischen Literatur- und Kulturgeschichte. Zum 65. Geburtstag von Gert Kreutzer. Mit Fotografien von Horst Schmeck. Herausgegeben von Thomas Seiler. 422 s., Köln (Seltmann+Söhne). ISBN 3-934687-28-8. Professor Gert Kreutzer vid Institut für Nordische Philologie mit Finnischer Abteilung an der Universität zu Köln fyllde 65 år den 5 augusti 2005 och emeriterades strax därefter. Som framgår av titeln behandlar de 22 festskriftsbidragen centrala arbetsfält för jubilarerna. Till bidragen hör både essäistik och strikt vetenskaplig analys, från kortare artiklar, t.ex. kring ett hapaxords etymon (*eyjarepli*), till längre utredningar, såsom analysen av Steinunn Sigurðardóttirs roman *Hjartastadur* ('Herzort' Island), om den yttre och inre resan. Inledningsvis finns jubilarrens porträtt, tabula gratulatoria, förord och Sigurðardóttirs fina hyllningsdikt på fri vers, *Einu-Sinni-Var Landið* 'Det-var-en-gång-landet', inklusive tysk översättning. Sedan följer uppsatserna, fördelade på tre sektioner: fornnordistik, isländsk kultur-, litteratur- och språkhistoria samt litteratur- och kulturvetenskap. Boken illustreras med ett drygt tiotal fristående isländska landskapsvyer i svartvitt och omslagsbilden i färg (fotograf: Horst Schmeck). Den avslutas med en författarpresentation och en bibliografi över jubilarrens skrifter.

G.H.

Íslensk tunga, 1. bindi, Kristján Árnason, Hljóð. Handbók um hljóðfræði og hljóðkerfisfræði. Meðhöfundur: Jörgen Pin. XIX + 554 s. II. bindi,

Guðrún Kvaran, Orð. Handbók um beygingar- og orðmyndunarfræði. xvii + 469 s. III. bindi, Höskuldur Þráinsson, Setningar. Handbók um setningafræði. Meðhöfundar: Eiríkur Rögnvaldsson, Jóhannes Gíslí Jónsson, Sigríður Magnúsdóttir, Sigríður Sigurjónsdóttir og Þórunn Blöndal. xix + 732 s. Reykjavík 2005 (Almenna Bókafélagið). ISBN 9979-2-1901-7, 9979-2-1902-5, 9979-2-1903-3. Íslensk tunga I–III: ISBN 9979-2-1900-9. Efter Norsk Referansegrammatikk 1997, Svenska Akademiens grammatik 1999 och Faroese. An Overview and Reference Grammar 2004 har nu också isländskan fått en modern utförlig grammatik. Till skillnad från den norska och svenska grammatiken innehåller den isländska förutom morfologi och syntax också en utförlig beskrivning av ljudsystemet.

C.P

Margrét Eggertsdóttir, Barokkmeistarinn. List og lærdómur í verkum Hallgríms Péturssonar. vi + 474 s., Reykjavík 2005 (Stofnun Árna Magnússonar). (Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, rit 63.) ISBN 9979-54-663-8. Diktningen på Island under renässans- och barocktid står i centrum i denna presentation av prästen och skalden Hallgrímur Pétursson (1614–1674). Innan förf. går igenom Hallgríms verk tecknar hon som bakgrund en bild av Islands samhälle och kultur efter 1500, där hon bl.a. porträtterar Hallgríms litterära föregångare Magnús Ólafsson í Laufási (1573–1636) och Stefan Ólafsson í Vallnesi (1618/19–1688); vi får också en översikt över tysk och skandinavisk forskning runt barocken. Efter ett kapitel där förf. placerar in Hallgrímur Pétursson i det dåtida isländska samhället gör hon en översikt av hans verk och presenterar sedan hans diktning efter genre. Boken avslutas med en fyllig engelsk summary, samt register över namn, handskrifter och bilder.

C.P.

John McKinnell, Meeting the Other in Norse Myth and Legend. ix + 291 s., Cambridge 2005 (D. S. Brewer). ISBN 1-84384-042-1. I den fornnordiska litteraturen finns en mängd exempel på berättelser där förbindelser mellan gudar eller män å ena sidan och exempelvis jättinnor och sieskor å den andra beskrivs, det som i denna monografi karakteriseras som "cross-gender encounter". Här redovisas i kap. 4–14 en mängd konkreta exempel på detta. En gud eller konung kunde konsultera en fientligt sinnad spåkvinna, en man kunde ha en förbindelse med en jättinna som föder honom en son etc. Det är i många av dessa berättelser helt uppenbart att gudarna och männen representerar den rationella världen, medan jättinnorna står för det kaotiska och irrationella i tillvaron. De texter där dessa berättelser möter oss är säkerligen nedtecknade av

kristna skribenter, vilka knappast haft något intresse av att med berättelsernas hjälp vidmakthålla hedniska mönster. Texterna måste därför ha fyllt andra funktioner. En psykologisk läsning av texterna kan göras, liksom fältet ligger öppet för sociala förklaringar av berättelserna. De tjänar, menar författaren, som mönster "to function as open-ended investigations of human problems". Vidare framhålls: "Myth is about problems and contradictions, and it has no 'right answers'; often, it does not even have any 'right' questions, and the problems it seemed to address may have varied from one hearer to another" (s. 234). De inledande kapitlen behandlar metoder och källor, och tjänar som värdefulla utgångspunkter för studiet av dessa myter. En drygt tjugo sidor lång bibliografi och ett innehållsrikt namn- och termregister avslutar boken, som på en del ställen har ett mycket personligt tilltal. L.-E. E.

Margaret Clunies Ross, A History of Old Norse Poetry and Poetics. x + 283 s., Cambridge 2005 (D. S. Brewer). ISBN 1-84384-034-0. Med denna bok har vi fått en utmärkt introduktion till den fornnordiska poesin och en beskrivning av dess litterära, kulturella och historiska kontext från mitten av 1100-talet fram till 1300-talet, liksom en initierad översikt över den behandling som redan i samtiden gavs av poesins terminologi, genrer, subgenrer etc. Efter att inledningsvis ha presenterat "Eddic-Type Poetry", "Skaldic-Style Poetry" samt de metriska runinskrifterna, går författaren över till att behandla den inhemska fornnordiska typologin med avseende på terminologi och genrer, och behandlar dessutom i ett särskilt kapitel "Old Norse Poetic Aesthetics". Kristendomens påverkan på den fornnordiska poesin behandlas i ett annat kapitel. Därefter dryftas i de kapitel som nog är de mest givande (kap. 7–11) poesin i relation till den "grammatiska" litteratur som framläggs på Island under medeltidens lopp, vilken i olika mått behandlar ortografi, fonologi, retorik och metrik och visar främmande inflytande, "but also have independent value" (s.150). Här behandlas förutom de tidigaste grammatiska arbetena, Snorres Edda och de tredje och fjärde grammatiska avhandlingarna. Genom hela Clunies Ross' monografi understryks den kulturella och litterära kontext där poesin skapas med inhemska handböcker som produceras på Island, handböcker som skapas av praktiserande poeter "thereby confirming the status of their native poetry not only to themselves but in comparison with the rhetorical and grammatical tradition of medieval European Latinity" (s. 233). I det konkluderande kapitlets sista mening fastslås behovet av att "the Old Icelandic grammatical literature needs to be made more

accessible to scholars of medieval European poetics and grammatical rhetoric generally, so that the undoubted importance of this corpus of texts may be recognised more widely" (s. 235). Clunies Ross' monografi redovisar forskningsläget och målar dessutom upp intressanta utmaningar för dem som vill forska vidare på detta spännande område.

L.-E. E.

Elizabeth Ashman Rowe, The Development of Flateyrbók. Iceland and the Norwegian Dynastic Crisis of 1389. 486 s., 2005 Odense (The University Press of Southern Denmark). (The Viking Collection. Studies in Northern civilization 15.) ISBN 87-7838-927-5. ISSN 0108-8408. Denna inträngande studie av *Flateyrbók* är ett litteraturvetenskapligt och textfilologiskt arbete som beskriver själva handskriften, inplacerar den i samtidens historiska och litterära miljö, och följer den fram till nutid. Det huvudsakliga syftet är att undersöka det redaktionella projekt som bedrevs av handskriftens två kompilatorer, prästerna Jón Þórðarson 1387–88 och Magnús Þórhallsson, som 1388 övertog och fullföljde uppdraget. Jón kopierade *Eiriks saga víðförla*, *Ólafs saga Tryggvasonar* och nästan hela *Ólafs saga helga*, och interfolierade texterna med ett stort antal andra textavsnitt. Magnús infogade i Jóns texter ett förord och en rad smärre dikter och berättelser, och tillade sedan kopior av *Noregs konungatal*, *Sverris saga*, *Hákonar saga gamla*, med ytterligare i texten infogade excerpter och berättelser. Han illuminerade och rubriksatte också texten, som under 1400-talets slut utvidgades med *Magnúss saga góða ok Haralds hardráða*, interfolierad med elva smärre berättelser. Huvudsakligen beskrivs alltså de norska regenternas tid 850–1263. Författaren visar hur de båda kompilatorernas verk trots handskriftens till synes motsägelserfulla innehåll ändå kan ses som ett målmedvetet och enhetligt inlägg i en turbulent samtid, som skulle innebära slutet på isländsk självständighet med direkt individkontakt med den norska kungamakten och början på 400 års dansk suveränitet. I appendix listas alla texttillägg, schematiskt illustrerade. Boken avslutas med 16 valda färgreproduktioner av handskriftssidor, samt källförteckning och register.

G.H.

*

Den kirkehistoriske utfordring, red. Steinar Imsen. 199 s., Trondheim (Tapir akademisk forlag). (Senter for middelalderstudier, Skrifter nr. 19.) ISBN: 82-519-2009-4. ISBN 13: 978-82-519-2009-4. ISSN 0807-4798. Det

starka betonandet inom norsk historieforskning fram till 1970-talet av att den nationella utvecklingen i Norge under medeltiden huvudsakligen borde förstås som en inhemsk företeelse har gjort det svårt att skriva medeltidens norska kyrkohistoria, särskilt i beaktande av att den medeltida kyrkan på en gång var både nationell och internationell. Detta har lett till att norska historiker undvikit att befatta sig med religion och andligt liv i medeltidens Norge. Det föll sig därför naturligt att ägna det första nationella medeltidssymposiet 2004 åt kyrkohistoriska frågor. I den här volymen presenteras de elva föredragen från mötet. Av dessa har särskilt Jan Ragnar Haglands bidrag "Kyrkja og den folkespråklege skriftkulturen" särskilt språkvetenskapligt intresse.

C.P.

Jan Ragnar Hagland, Literacy i norsk seinmellomalder. 117 s., Oslo 2005 (Novus). ISBN 10: 82-7099-424-3. ISBN 13: 978-82-7099-424-3. Senmedeltiden, perioden mellan digerdöden och början av 1500-talet, har allmänt ansetts vara en nedgångsperiod i norsk historia. Detta gäller också skriftkulturen, eftersom antalet läs- och skrivkunniga antas ha minskat under denna tid. I den här boken vill förf. syna detta antagande genom att undersöka om den språkform vi finner i olika dokument kan säga något om vilken ställning skriftspråket hade i Norge i tiden efter 1300-talets mitt. Genom att undersöka de skriftliga källorna från denna tid kan förf. påvisa att det knappast kan sägas vara riktigt att den utveckling mot ett samhälle grundat på skriftlig kommunikation som hade påbörjats skulle ha brutits i och med digerdöden. Litterariseringprocessen verkar ha fortskridit också i Norge, trots avsaknaden av centrala riksskapande institutioner.

C.P.

Mot rikare mål å trå. Festskrift til Tove Bull, red. Gulbrand Alhaug, Endre Mørck, Aud-Kirsti Pedersen. XIII + 361 s., Oslo 2005 (Novus). ISBN 10: 82-7099-422-7. ISBN 13: 978-82-7099-422-7. Denna festskrift till Tove Bull på hennes 60-årsdag innehåller 27 bidrag av forskare från Norge och från andra länder; därtill kommer biografiska uppgifter om festföremålet, en Tabula Gratulatoria och en förteckning över hennes vetenskapliga arbeten. Bidragen är sorterade under följande rubriker: Ämneshistoria, Språklig ideologi, Språknormering och språkplanering, Samiska språkförhållanden, Språkliga minoriteter, Engelskspråklig påverkan, Språklig variation och flerspråkighet, Språk och kön och Språket i bruk. Grovt sett speglar dessa rubriker Tove Bulls vetenskapliga intressen.

C.P.

Shamanhood — an endangered language. Ed. Juha Pentikäinen and Péter Simoncsics. 251 s., Oslo 2005 (Novus Forlag). (The Institute for Comparative Research in Human Culture. Serie B: Skrifter 117.) ISBN 10: 82-7099-391-3. ISBN 13: 978-82-7099-391-8. Shamanismen som begrepp skapades under påverkan av en kristen världsbild, men ses inom de nordliga (cirkumpolära och subarktiska) områden, där vi möter företeelsen, inte som en religion i västerländsk mening. Studiet av shamanismen sätter sökljuset också på den muntliga kunskap som inbegriper ett helt begreppssystem, folklöre, mytologi och musik. I denna bok återfinns sjutton uppsatser, jämte en "Introduction" signerad Juha Pentikäinen och Péter Simoncsics, vilka belyser shamanismen i olika miljöer. Man blir av studierna varse den betydelse som de geografiska kontexterna haft för shamanismen. För vårt vidkommande är de lingvistiska perspektiven mest intressanta. Dessa belyses i flera uppsatser, bl.a. i Juha Janhunens artikel om lingvistiska perspektiv på den eurasiatiska shamanen, som visar den betydelse språket har för rekonstruktionen och dateringen av shamanismen men också för att shamanismen skall kunna överleva. Hit hör även Tapani Salminens uppsats "Religious Terminology in Forest Nenets and Tundra Nenets". I den senare uppsatsen behandlas bl.a. tabuföreställningar. I Risto Pulkkinens bidrag möter vi skogsfinnarna. Vetenskapshistoriskt intresse har Juha Pentikäinens uppsats "Northern Ethnography — Research on the Forgotten Paradigm in Fieldwork on Shamanhood", vilken redovisar viktiga antropologiska studier bland de finsk-ugriska folken bedrivna av M. A. Castrén och Lars Levi Læstadius långt innan antropologiska fältpionjärer som Franz Boas, Bronislaw Malinowski och A. R. Radcliffe-Brown var verkamma. Detta är ett tankeväckande bidrag. L.-E. E.

Hilde Sollid, Språkdannelse og -stabilisering i møtet mellom kvensk og norsk. xv + 302 s., Oslo 2005 (Novus Forlag). (Tromsø-studier i språkvitenskap 24.) ISBN 10: 82-7099-410-3. ISBN 13: 978-82-7099-410-6. Mot bakgrund i teorier om kreolspråk och språkinläring studerar Hilde Sollid i denna monografi, som baseras på hennes doktorsavhandling, uppkomsten och utvecklingen av den nya norska dialekten i Sappen i nordnorska Nordreisa. Nordreisa har varit mötesplatsen för tre språk, finska (kvensk), norska och samiska, men här studeras några syntaktiska drag som uppstått när finsktalande lärde sig norska som andraspråk. (Det får i det här sammanhanget noteras att den härledning av inbygggarbenämningen *kven* som återges tyvärr knappast träffar rätt.) Det språkliga materialet har insamlats genom en frågelista, som efter-

frågat fyra valda drag i syntaxen, samt uppföljningsintervjuer bestående av strukturerade samtal med ett urval informanter. Den första avdelningen gör reda för den tidigare forskningen om nordiska, särskilt norska, språkkontaktdialekter, Sappen som språksamhälle och det teoretiska ramverk inom vilket författaren arbetar. Vidare redogör författaren här för dialektsyntax samt för vissa metodologiska problem som rör användningen av frågelistor. Den nya norska dialekten studeras både i vad som kallas "dannelsesfasen" och under "stabiliseringsfasen". Genom stabiliseringsprocessen utjämnas en del av den variation som finns under den första fasen. Allteftersom blir norskan mer central i Sappen, detta genom skolan eller genom att allt fler norsktalande bosätter sig i bygden. Transferdrag försvinner under stabiliseringsfasen, och sådana drag etableras inte som en del av språkbrukarnas "internaliserade grammatikk. Til tross for dette er transfertrekk kjent i de språklige omgivelsene, for eksempel gjennom en bestemor eller en onkel, og yngre informanter kan derfor vurdere dialektsetningene positivt selv om de ikke selv nødvendigvis bruker setningene" (s. 274). Studien har inte minst metodologiskt intresse. L.-E. E.

Kjell Venås, Sigurd Kolsrud. 325 s., Oslo 2005 (Novus forlag). ISBN 10: 82-7099-421-9. ISBN 13: 978-82-7099-421-2. Författaren, professor i nordisk språkvitenskap i Oslo 1972–97, har tidigare biograferat Ivar Aasen (1996), Marius Hægstad (1992), Gustav Indrebø (1984) och Olav Beito (2004). Här föreligger nu en allsidig, inträngande och mycket läsvärd biografi över en annan välkänd företrädare, Sigurd Kolsrud (1888–1957), som i hela 35 år (1923–57) innehade lärostolen i Oslo efter Marius Hægstad och efterträddes av Olav Beito. Biografins kapitelrubriker speglar mannens liv och verk: "Vokstertid" (fram till professorsutnämningen), "Formidlare og målmann" (bl.a. som flitig medarbetare i nynorskans språkrör *Den 17de Mai*), "Rettskrivingsnorma" (Kolsrud var bl.a. engagerad i Noregs Mållag och Norsk språknemnd), "Innføring i språkvitenskap" (fr.a. om arbetena *Maal og maalgransking* 1922, *Norsk ljoskrift* 1950 och *Nynorsken i sine målføre* 1951), *Norsk Målførearkiv* (Kolsruds avgörande insatser för arkivets tillkomst och senare utveckling), Norsk ordbok (ett digert ordboksprojekt över ordförrådet i norska dialekter och nynorsk litteratur, med start 1930, åren 1931–41 under Kolsruds ledning, som han dock sedan drog sig ur), "Austlandsmål" (om fältarbetet i hembygden Austlandet och dialektpublikationerna och källskriftsutgivningen därifrån), "Opponent" (Kolsrud som sakkunnig och fakultetsopponent), "Utgjevar" (hans kommenterade utgivning av his-

toriska och samtida texter, bl.a. utgivare av serierna *Norske maalføre* och *Skrifter frå Norsk Målførearkiv*, "Skriftgranskar" (hans arbeten om skriftspråk), "Forskar og menneske" (slutkapitlet om forskaren och människan är på sitt sätt den mest föredömliga och läsvärda delen av biografien, samtidigt som det utgör ett nödvändigt avrundande sammandrag). Till sist följer som sig bör "Litteratur og andre kjelder" och "Namn på personar" (d.v.s. förteckning över utnyttjade arkiv, bibliografi och litteratur samt ett personregister). G.H.

*

Robert Zola Christensen, Lisa Christensen, Dansk Grammatik. 304 s., Odense 2005 (Syddansk Universitetsforlag). ISBN 87-7674-042-0. Denna välskrivna och användbara grammatik består av fyra huvuddelar, morfologi, ordklasser, syntax och semantik; ingen annan av de grammatikor som för närvarande används i det danska utbildningssystemet täcker in ett så brett område. Också för forskningen är denna grammatik ett värdefullt tillskott, särskilt som vi ännu inte har en dansk motsvarighet till *Norsk Referansegrammatikk* 1997, *Svenska Akademiens grammatik* 1999, *Íslensk tunga* 2005 och *Faroese. An Overview and Reference Grammar* 2004. I bokens inledning besvaras frågorna "hvad er sprog?" och "hvad er grammatik?" och den avslutas med ett fylligt register.

C.P.

Elisabeth Engberg-Pedersen, Michael Fortescue, Peter Harder, Lars Heltoft, Michael Herslund och Lisbeth Falster Jakobsen, Dansk Funktionell Lingvistik. En helhedsforståelse af forholdet mellem sprogstruktur, sprogbrug og kognition. ii + 159 s., København (Københavns Universitet, Handelshøjskolen i København, Roskilde Universitetscenter). ISBN saknas. Syftet med denna bok är att ge en samlad bild av det funktionellt baserade språkprogram som flera lingvister i Danmark ansluter sig till. Inom ramarna för detta program vill man bl.a. revidera och inarbeta de bästa delarna av den danska språkvetenskapliga traditionen.

Boken innehåller 8 kapitel, av vilka Peter Harder svarar för tre, därav introduktionen och en avslutande översikt. Hans tredje bidrag handlar om "lagdelt sætningsstruktur", d.v.s. den från bl.a. Simon Dik övertagna tanken att satsens struktur består av olika lager, motiverade av de olika uppgifter som ett yttrande ska lösa för att vara ett funktionellt komplett bidrag till den språkliga interaktionen. Övriga författare bidrar med ett kapitel var. Elisabeth Engberg-Pedersen skriver om innehållssubstans

och innehållsstruktur, Lisbeth Falster Jakobsen om valens, predikation och realisationsmönster, Michael Herslund om komplexa predikat, Lars Heltoft om topologi som teckensystem och Michael Fortescue om hur Whiteheads distinktion mönster och process kan användas i språkbeskrivningen. Volymen ger en mycket välkommen presentation av de språkföreställningar som med ett citat från förordet "for tiden var gængse hos funktionelt orienterede lingvister på den østlige del af Sjælland". C.P.

Henrik Galberg Jacobsen, På sproglig grund. Dansk Sprognævn fra a til å 1955–2005. 298 s., Odense 2005 (Syddansk Universitetsforlag). (Dansk Sprognævns skrifter 35.) ISBN 87-7674-031-5. ISSN 0415-0155. Syftet med denna bok är att ge en översikt över Dansk Sprognævns verksamhet under de 50 år som förflutit sedan nämnden inrättades 1955. På de inledande tio sidorna ger förf. en kortfattad översikt över nämndens arbete. Huvuddelen av boken utgörs av en räckta kortare eller längre artiklar om olika språkliga och organisatoriska ämnen, bl.a. en om kampen mellan *aa* och *å* och en där nämndens olika ordförande kortfattat presenteras. Den tredje delen, Dataöversigter og dokumenter, omfattar ett antal kronologiska och alfabetiska listor över händelser och personer i Sprognævnets historia. Boken avslutas med en fyllig litteraturlista och ett alfabetiskt sak-, namn- och ordregister. C.P.

Ordbog over det danske sprog. Supplement. Femte bind. Maabe — Øvrigheds-. Redaktører af femte bind: Henrik Andersson, Else Bojsen og Vibeke Winge. I–II s. + 1804 spalter, København 2005 (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S). ISBN 87-02-02002-5. Ordbog over det danske sprog (ODS) 1–28 utkom 1919–56 som en lexikografisk beskrivning av det danska riksskriftspråket 1700–1955. Med femte delen av Supplement til Ordbog over det danske sprog är projektet ODS-S 1–5 avslutat. Förarbetet pågick 1956–93, då det första supplementbandet publicerades (med historik i ODS-s 1, s. x–l). Till grund för avslutningsbandet ligger ett större material än i övriga delar. Detta har krävt en stramare redigering av stoffet (redogörelse i förordet ODS-S 1, s. I–II). I det stort upplagda datoriseringsprojektet *ordnet.dk* ingår bl.a. planerna på att göra inte bara de 28 ODS-banden och de fem ODS-S-banden elektroniskt tillgängliga, utan också det kompletterande, opublicerade materialet i Det danske sprog- og litteraturselskabs (DSLs) samlingar. I datoriseringen ingår även DSLs uppföljande projekt Den Danske Ordbog 1–6 (tryckt

2003–05) som täcker tiden efter 1955; det första bandet anmäldes i ANF 119 (2004). G.H.

*

Att anlägga perspektiv, red. Staffan Hellberg, Göran Rossholm. 271 s., Stockholm, Stehag 2005 (*Brutus Östlings Bokförlag Symposion*). ISBN 91-7139-719-1. I en inledning och i nio artiklar behandlas i den här boken begreppet *perspektiv* från olika ämnesmässiga utgångspunkter, litteraturvetenskap, konstvetenskap, filosofi, semiotik och lingvistik. Av särskilt intresse för språkvetaren är den inledande utredningen av Staffan Hellberg och Göran Rossholm om betydelseutvidgningen i svenskan hos ordet *perspektiv* under 1900-talet, samt artiklarna av Peter Pagin, Staffan Hellberg och Östen Dahl. Pagins artikel är en kritik av vissa åsikter som Staffan Hellberg tidigare framfört i artikeln *Satsens subjekt och textens*, och Hellbergs artikel i den här anmälda antologin är ett svar på Pagins kritik. Boken avslutas med ett personregister och en kort presentation av författarna. C.P.

Carl Linnæus Iter Lapponicum. Lappländska resan 1732. Vol. III. Facsimileutgåva. Utgiven efter dagbokshandskriften av Roger Jacobsson och Sigurd Fries. xxiv + 191 s., Umeå 2005 (Kungl. Skytteanska Samfundet). (Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 54:C.) ISBN 91-86438-30-1. ISSN 0560-2416. Linnés lappländska "ungdomsresa" 1732 utkommer nu för första gången i en diplomatarisk utgåva, som är frukten av tjugo års noggranna förarbeten. I utgåvan, som har dagbokens stora format och återger Linnés teckningar i exakt mått, placeras text och rubriker per sida enligt originalet. Den ersätter därmed den engelska versionen från 1811 (Smith) och de svenska 1889 (Ährling) och 1913 (Fries), inklusive senare populärutgåvor. Utgångspunkten är Linnés egen handskrift, förvarad i biblioteket vid The Linnean Society of London. Textdelen (volym I) och kommentardelen (volym II), båda med utförlig engelsk sammanfattning, följs nu 2005 av en facsimilutgåva av handskriften (volym III). Volym I tecknar bakgrund och editionsprinciper, ger textkritiska fotnoter, och Linnés egen karta över färdvägen. Volym II innehåller en ovärderlig svit av kompletterande material, så t.ex. handskriftsbeskrivning, jämförelser med äldre utgåvor, översikt över resan dag för dag, kommenterar till dagbokstextens termer och begrepp, aspekter på färdväg, färd sätt och omkostnader, Linnés ansökan till Vetenskaps societeten och hans reserapport, Linnés Lapplands herba-

rium, hans i förväg uppgjorda resplaner och hans listor över besökta platser och personer — kartor, källor, litteratur och en rad register inte att förglömma. Volymerna I–II (2003) anmäldes utförligt i ANF 119 (2004). Kronan på verket är den nu avslutande facsimileutgåvan i färg av originalet i The Linnean Society of London. Projektet är därmed med all heder slutfört.

G.H.

Lotta Collin, Variation i webbdiskussion. En fallstudie av kontext, funktion och form i diskussionsforum om diabetes. VIII + 246 s. (Åbo Akademis förlag). ISBN 951-765-226-7. Att det språk som används vid datorförmedlad kommunikation är mycket varierat är en relativt ny insikt. Ett studium av den variation som vi finner här gör det bl.a. möjligt att undersöka människans sätt att agera i nya situationer, samtidigt som det ökar vår kunskap om den mänskliga kommunikationen. I den här avhandlingen analyseras 1 000 inlägg på ett diskussionsforum om diabetes med avseende på kontext, funktion och form. Mer precist vill förf. undersöka dels kombinationen av och förhållandet mellan informationsförmedling och socialt kontaktskapande i gruppdiskussioner på nätet, dels hur det datorförmedlade skriftspråket avviker från traditionella skriftspråksnormer. Beträffande den sista punkten konstaterar förf. att det skriftspråk hon undersöker inte på något radikalt genomgripande sätt skiljer sig från annat skriftspråk. Kanske ligger skillnaden främst i att det privata språket i och med att det används i webbdiskussioner får ökad offentlighet. En följd av detta och av den snabbhet som kännetecknar den skriftliga kommunikationen på nätet är att texterna innehåller långt fler slarvfel än vad som är vanligt i mera traditionella skriftspråksgenrer.

C.P.

Den gamla översättningen. Karl XII:s bibel och dess receptionshistoria. Föredrag vid en konferens i Lund den 21–25 februari 2003 anordnad av Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund, red. Tord Larsson och Birger Olsson. 350 s., Stockholm 2005 (Almqvist & Wiksell International). (Acta Regiæ Societatis Humaniorum Litterarum Lundensis.) ISBN 91-22-02127-2. Den svenska reformationsbibeln från 1541 påverkade trots sitt ålderdomliga språk kyrka, samhälle och stat ända in på 1900-talet, eftersom Gustav II Adolfs bibel 1618 och Karl XII:s bibel 1703 närmast är nytryck av 1500-talstexten. I den här volymen presenteras 20 artiklar som från olika håll, bl.a. bibelvetenskap, nordiska språk, teologihistoria, litteraturvetenskap, etnologi, rättshistoria och konstvetenskap, belyser bruket av denna bibel och dess effekter på samhället. De språk-

liga bidragen är författade av Christer Platzack, som skriver om "Karl XII:s bibel 1703 och svenska språket" samt Ulf Teleman, vars bidrag har titeln "Karl XII:s bibel och den svenska stavningens standardisering". Boken avslutas med ett personregister. C.P.

Fiktionens texter — och verklighetens. Skisser från ett projekt, red. Lars Wollin, Maria Sarén. 92 s., Åbo 2005 (Åbo Akademi. Institutionen för språk och kultur: svenska). (FILIS rapport 1.) ISBN 952-12-1539-9. ISSN 1795-7222. Detta häfte är en första rapport från ett språk- och tvärvetenskapligt forskningsprojekt kring tidig modern svensk fiktionsprosa i Sverige och Finland, som sedan 2003 bedrivs inom ämnet svenska vid Åbo Akademi. Huvuddelen av häftet upptas av projektledaren Lars Wollins bidrag, som utgör en skiss av projektets bakgrund, problemställning, teoriförankring, material och metod. Artikeln ger också glimtar av vilka resultat som hittills har uppnåtts och möjliga tillämpningar. I det andra bidraget, signerat Maria Sarén, diskuteras genreproblem vid urvalet av material för den databas som projektet vilar på. C.P.

Per Fröjd, Att läsa och förstå svenska. VIII + 272 s., Göteborg 2005 (Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket). (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 3.) ISBN 91-87850-27-3. ISSN 1652-3105. I denna avhandlings empiriska del presenterar förf. en undersökning av läsförmågan hos elever i årskurs 9 i Borås under tre år, 2000, 2001 och 2002. Resultatet visar att läsförmågan sjönk. Även om inte förf. haft möjlighet att undersöka läsförmågan hos elever på andra orter i Sverige kan han åberopa undersökningar som antyder att denna försämring speglar en nationell tendens. Bland de tänkbara orsakerna till denna försämring pekar förf. på nya läroplaner, minskade resurser, allt färre utbildade och erfarna lärare samt att eleverna lägger allt mer tid på att se på TV, video och spela datorspel. Undersökningen av läsförmågan hos elever i årskurs 9 i Borås föregås av ett längre avsnitt där förf. presenterar moderna teorier och resultat om läsning samt visar hur dessa kan bidra till förståelsen av skriftspråkligheten i Sverige. Som bilagor publiceras de texter som använts vid undersökningen av läsförmågan. C.P.

Yvonne Lindqvist, Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska. 192 s., Uppsala 2005 (Hallgren & Fallgren). (Ord och stil. Språkvårds-samfundets skrifter 36.) ISBN 91-7382-806-8. ISSN 0347-5379. Detta är

en populärvetenskaplig version av författarens doktorsavhandling från 2002, *Översättning som social praktik. Toni Morison och Harlequinserien Passion på svenska*, som anmäldes i ANF 118, s. 156 f. Omdömet att "Lindqvists avhandling är en mycket intressant studie av hur fiktionsprosa av olika slag idag översätts till svenska" kan oreserverat användas också för den populärvetenskapliga versionen. C.P.

MISS. *Meddelanden från institutionen för svenska språket [vid Göteborgs universitet]*. ISSN 1102-4518. Nr 48. Rickard Melkersson, *I begynnelsen af majo. Om kodväxling i Linnés Iter Lapponicum 1732*. 52 s. — Nr 49. Ida Larsson, *Språk i förändring. Adjektivändelserna -a och -e från fornsvenska till nysvenska*. 100 s. — Nr 50. Stina Andréasson, "Svär man eller så, så låter det ju inte så jävla bra". *Hur språklig identitet konstrueras av fyra pojkar vid en gymnasieskolas elprogram*. 51 s. — Nr 51. Mathias Tistelgren, *Det vilsne statsrådet och den första konungen. Om adjektivens böjning i bestämd form singularis*. 41 s. — Nr 52. Emilia Sturm, Ingefrid, Halim och 450 andra namn. *En sociolingvistisk studie av skönlitterär förnamnsvariation*. 38 s. — 53. Kerstin Norén, *Semantisk variation — lexikalisk eller kontextuell? Två samverkande modeller för betydelseanalys*. 38 s. Nr 50–53 Göteborg 2005. De båda under 2004 utgivna häftena 48 och 49 upptas här, eftersom de inte redovisades i Litteraturkrönikan 2004, tryckt i ANF 120 (2005). Samtliga meddelanden är förtjänstfullt strikt disponerade och lättillgängligt introducerande forskningsrapporter som speglar institutionens aktuella ämnesområden. Genomgående presenteras inledningsvis bakgrund, syfte, teoriram, material, metod och forskningshistoria, innan aktuella forskningsuppgifter, i form av fallstudier eller motsvarande, beskrivs och sammanfattas i avslutande diskussion, åtföljd av vederbörliga käll- och litteraturreferenser och eventuella bilagor. G.H.

Jenny Nilsson, *Adverb i interaktion*. XII + 231 s., Göteborg 2005 (Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket). (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 4.) ISBN 91-87850-28-1. ISSN 1652-3105. I denna avhandling undersöker förf. hur ett femtiotal adverb används i samtal. Det rör sig om ord som *nog, kanske, alltså, säkert, i alla fall, egentligen, faktiskt, bara* m.fl. Totalt har förf. undersökt omkring 20 timmars tal. Syftet är att definiera de funktioner som adverbena har i materialet, vad som påverkar ett adverbs funktion och vilka faktorer som kan realisera olika funktioner hos ett adverb, samt beskriva i vilka typer av sekvenser som adverbena återkommande uppträder. Undersökningen

visar att de studerade adverbena vanligen används på mer än ett sätt i samtalen. Vissa användningar ligger nära ordets grundbetydelse, andra ligger längre ifrån. Adverbet *nog*, t.ex., är i sin grundbetydelse sannolikhetsgraderande (*det är nog bara tondöva som lyssnar på sånt*), men det kan också markera osäkerhet (*jo de har ja nog hört namnet*) eller uttrycka ironiskt medhåll och stark protest. Genom att tillämpa en samtalsanalytisk metod kan förf. fördjupa den förståelse av hur adverb används som tidigare forskning erhållit genom att studera lösryckta, ofta konstruerade exempel, eller adverb i skrift. C.P.

Catharina Nyström Höög, Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta. Svenska åsikter om importord. 190 s., Oslo 2005 (Novus Forlag). (Moderne importord i språka i Norden 9.) ISBN 10: 82-7099-411-1. ISBN 13: 978-82-7099-411-3. Projektet "Moderne importord i språka i Norden", lett av Helge Sandøy, startade 2001 och har avkastat flera rapporter. Catharina Nyström Höögs rapport är en av dem. Här redovisas resultat av en brett upplagd undersökning som haft som syfte att beskriva attityder i Sverige till moderna importord. I fokus står sambandet mellan livsstil och inställning till importorden, och med denna uppläggning ges i rapporten prov på ett intressant metodiskt nytänkande. Efter att ha presenterat hypoteser som ligger till grund för studien, en forskningsöversikt och material och metod, redovisas och diskuteras så i kap. 5–9 resultaten. Här finns en enkät- och en intervjuundersökning, och de gemensamma frågorna redovisas i kap. 5, i avsnitt som behandlar bruk av engelska, inställning till importord, engelska som internationellt språk och som arbetsspråk i Sverige. Kap. 6 tar sig mer specifikt an importorden, kap. 7 redovisar vad som diskuteras beträffande importorden i olika grupper, medan kap. 8 redovisar de attityder som kommer fram i meddelarnas spontana berättelser. I kap. 9 söker författaren ringa in olika ideologiska profiler som finns bland några av informanterna beträffande importord. Detta kommer bl.a. till synes genom rubriker som "Per-Erik: Språk är kulturbärare", "Susanna: Det är fånigt att säga teamwork när man lika gärna kan samarbeta" och "Patrik: Om det inte finns svenska ord kan man använda engelska". Detta kapitel avslutas med ett försök att i skissform kategorisera de olika hållningar man kan ha till engelska inslag i svenskan. Det är uppenbart att det trots allt finns stora likheter mellan olika positioner, och skissen fångar mer in skillnader som finns i argumentation och ideologisk grundhållning. Den avslutande diskussionen sammanfattar studien, men indikerar också områden för fortsatt forskning. L.-E. E.

Tore Otterup, "Jag känner mej begåvad bara". Om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde. x + 281 s., Göteborg 2005 (Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket). (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 2.) ISBN 91-87850-26-5. ISSN 1652-3105. Syftet med denna avhandling är att belysa flerspråkighetens betydelse för barn och ungdomar i ett multietniskt förortsområde i Sverige. För att nå sitt mål genomför förf. två undersökningar, en kvantitativ enkätundersökning och en kvalitativ intervjuundersökning. Enkätundersökningen ger data om informanterna och deras språkliga bakgrund, deras språkanvändning och deras attityder till språk, men också hur skolan bidrar till att göra dem till flerspråkiga individer samt i vilken utsträckning de kommer i kontakt med sina språk via skönlitteratur, tidningar och media. Intervjuundersökningen, som bygger på intervjuer med 8 ungdomar och genomfördes med s.k. grundad teori, hade som yttersta mål att svara på frågan vilken betydelse flerspråkigheten har för informanternas liv. Förutom de kapitel där resultaten av de två undersökningarna presenteras innehåller boken forskningsöversikter, teoretiska genomgångar, redogörelser för material och metod samt en sammanfattande slutdiskussion där de kvantitativa och kvalitativa delarna knyts samman. C.P.

Kristina Persson, Svensk brevkultur på 1800-talet. Språklig och kommunikationsetnografisk analys av en familjebrevväxling. 218 s., Uppsala 2005 (Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 68.) ISBN 91-506-1830-X. ISSN 0083-4661. I den här avhandlingen beskriver förf. den vardagliga brevskrivningen inom tre generationer av en svensk högreståndsfamilj under 1800-talet, och ger därmed ett bidrag till en textsorts historia. Två perspektiv är aktuella, dels brevskrivningen och brevväxlingen som en vardaglig aktivitet, dels brevskrivningen och brevväxlingen som en social aktivitet. Den situationella kontexten ringar förf. in genom att analysera familjens samlade korrespondens, med syfte att undersöka vad man genom den samlade brevväxlingens struktur och metakommentarer i breven kan utläsa om den situationella kontexten. Ett anslutande syfte är att klargöra de språkliga förutsättningarna för familjebrevskrivningen. Ett andra syfte med avhandlingen är att analysera breven som materiella objekt, något som kan ge viktiga ledtrådar till hur brevskrivningen fungerade som en skriftspråklig aktivitet i vardagen. Det tredje och mest centrala syftet är att undersöka brevens språkliga utformning, för att härigenom kunna

belysa bl.a. motsättningen muntlighet — skriftlighet. En särskild studie ägnas tilltalsbruket. Den språkliga undersökningen tar sin utgångspunkt i de enskilda skribenterna, och resultaten redovisas därför i form av ett avsnitt per skribent.

Efter ett inledningskapitel där förf. ger en kort bakgrund till 1800-talets brevskrivande, presenterar syftena med undersökningen och ger en översikt över avhandlingens disposition följer ett kapitel om tidigare forskning runt brev, brevspråk och 1800-talets språkutveckling. De teoretiska utgångspunkterna för studiet av materiella och ideologiska betingelser för privatbrev under 1800-talet ägnas ett eget kapitel, och därpå följer en genomgång av avhandlingens metod, material och databehandling. Förf. ger här bl.a. en utförlig redogörelse för hur det delmaterial omfattande 7 skribenter som ligger till grund för den språkliga analysen har valts ut; detta material omfattar 13% av det totala brevmaterialet. Den situationella kontexten för den undersökta brevkorrespondensen beskrivs i ett särskilt kapitel. De språkliga undersökningsresultaten presenteras i tre på varandra följande kapitel. I det första ger förf. en beskrivning av breven utifrån yttre kriterier (format, textmängd, datering, handstilar etc.). Det andra resultatkapitlet, som är det mest omfattande, beskriver respektive skribents språk och stil, med syfte bl.a. att belysa den inomindividuella variationen och en eventuell förändring över tid med sikte på framför allt dimensionerna vardagligt–formellt/högspråkligt, traditionellt–modernt och oplanerat–planerat. Det tredje resultatkapitlet visar tilltalskicket hos de olika skribenterna. 15 av de noggrant undersökta 161 breven återges i en bilaga. C.P.

Gertrud Pettersson, Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande. Andra upplagan. 290 s., Lund 2005 (Författaren och Studentlitteratur 1996, 2005). ISBN 91-44-03911-5. Den nya upplagan av denna klokt disponerade och pedagogiskt föredömliga svenska språkhistoria skiljer sig från den gamla (om 251 s., anmäld i ANF 112 (1997) s. 215 f.) främst genom att det senaste decenniets språkhistoriska forskning inarbetats i texten och litteraturförteckningen. Registret med sidhänvisningar till textställen där språkliga termer, sakord, källor och enskilda språkforskares rön behandlas har nu gjorts mycket fylligare. Det har bl.a. kompletterats med vissa anförda språkexempel i kursiv, såväl ord som ljud och ljudgrupper. Boken är en välbalanserad och lättillgänglig modern lärobok i svensk språkhistoria, samtidigt som den ger envar intresserad den nödvändiga grunden för

att kunna söka sig vidare ut i det ständigt levande och föränderliga språkets brokiga mångfald. G.H.

Heidi Rontu, Språkdominans i tidig tvåspråkighet. Barnets kodväxling i kontext. 328 s. Åbo 2005 (Åbo akademis förlag). ISBN 951-765-243-7. I den här intressanta avhandlingen undersöker förf. språkdominans i tidig tvåspråkig utveckling genom att studera två barn som växer upp tvåspråkigt i finsk–finlandssvenska familjer. Barnen följs under två års tid, från 2 till 4 år. Materialet i undersökningen består av inspelningar av leksituationer där barnet leker med sina föräldrar; som komplement till inspelningarna finns intervjuer med föräldrarna. Det ena barnet är inspelat tio gånger under perioden 2;3–3;8, det andra 11 gånger under perioden 2;1–3;10. Båda barnen har en svensktalande pappa och en finsktalande mamma, och i görligaste mån använder föräldrarna sitt språk vid kommunikation med barnen. I början dominerar svenskan tydligt hos båda de undersökta barnen. I samtal med den finskspråkiga föräldern kodväxlar barnen mycket, medan det finns lite kodväxling i deras svenska. Hos det ena barnet dominerar svenskan under hela undersökningsperioden, medan det andra barnet utvecklas mot en tydligare balans mellan språken. Samtalsanalytiska studier av barnens kodväxlingsstrategier visar att barnen använder kodväxling som ett sätt att skapa kontrast till samtalsämnet eller till föräldrarnas uppmaning eller önskemål, den blir alltså ett medel för barnen att få fram sin egen vilja och vända sig mot något i samtalet eller föräldrarnas samtalsbeteende. C.P.

Samtal och grammatik. Studier i svenskt samtalsspråk, red. Jan Anward och Bengt Nordberg, 328 s., Lund 2005 (Studentlitteratur). ISBN 91-44-04419-4. De tio uppsatserna i denna volym är alla tillkomna inom ramen för projektet *Samtalsspråkets grammatik*, ett projekt med huvudsyfte att öka kunskapen om de grammatiska principer som styr samtalsspråkets syntax, och hur ett språks allmänna grammatiska strukturer kan ses som framvuxna ur interaktionell praktik. I en inledande översikt diskuterar Anward och Nordberg hur den interaktionella grammatiken avviker från den traditionella, här representerad av Svenska Akademiens grammatik. Av särskilt intresse för projektet har varit frågan om hur talturer är uppbyggda i svenska samtal, och syntaktiska aspekter på detta diskuteras i Jan Lindströms bidrag. Niklas Norén definierar och avgränsar det han kallar *apokoinou* i samtal, vanligare benämnt *anako-lut*. Linda Jönsson fokuserar i sitt bidrag på anföringar i tonårsflickors

samtal, och Anna Lindström och Karin Ridell presenterar preliminära resultat från en pågående undersökning av social interaktion inom kommunal äldreomsorg. Susanna Karlsson skisserar en undersökning av hur *jag tycker/tycker jag* används i samtal som en interpersonell märk, Jenny Öqvist vad samtalsdeltagare använder pronomen som *han* och *hon* till i initial ställning, utöver att referera, och Gustav Bockgård hur responspartiklar, typ *ja, a, jo, nej* används i några olika samtals-situationer. Jenny Nilsson beskriver hur det adverbiala uttrycket *i och för sig* samarbetar med interjektioner och konjunktioner inom ett yttrande för att få sin funktion, och hur dessa formord i sin tur signalerar hur yttrandet ska tolkas i förhållande till den yttre kontexten; Cajsa Ottesjö gör en liknande studie över *i alla fall*. Nilssons uppsats är en föregångare till hennes avhandling *Adverb i interaktion*, som presenteras på annan plats i denna krönika. Volymen avslutas med en längre artikel av Per Linell där förf. diskuterar vilka konsekvenser en dialogisk teori får för synen på det levande samtalsspråkets grammatik. Den här anmälda volymen utgör ett viktigt bidrag till svensk grammatikforskning, kanske framför allt genom att betona att det finns vissa aspekter av syntaxen som i första hand är motiverade genom den interaktionella användningen av språket. C.P.

Dominika Skrzypek, The Decline of Nominal Inflection in Old Swedish. The Loss of Dative Case. 170 s., Lund 2005 (Institutionen för nordiska språk vid Lunds universitet). (Nordlund 26. Småskrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk i Lund.) ISBN 91-631-8077-4. ISSN 0281-5427. Skriften är en reviderad version av författarens doktorsavhandling 2004. Med de fornsvenska lagtexterna, ett urval ur diplomatariet och vissa kyrkliga texter som källor beskrivs hur det ursprungliga fyrkasussystemet från 1100-talets slut till 1500-talets början reducerades till ett system med grundform och *s*-genitiv, bortsett från personliga pronominas objektsformer. Huvudintresset knyts till förändringarna i dativmorfologin och bakomliggande orsaksfaktorer av fonologisk, morfologisk eller syntaktisk art. Undersökningen illustreras med en rad tabeller, t.ex. med flektionen vid stark och svag böjning, vid ditransitiva respektive transitiva verb, vid prepositionsbruk etc. I appendix ges frekvenstabeller över bl.a. källskrifternas dativförekomster efter prepositionerna *med* och *i* och vid verbet *giva*. G.H.

Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen, red. av Björn Melander m.fl. 593 s., Uppsala 2005 (Institutionen för nordiska

språk vid Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 67.) ISBN 91-506-1810-5. ISSN 0083-4661. Denna omfattande festskrift till Mats Thelander på hans 60-årsdag innehåller hela 61 vetenskapliga bidrag. Dessa är indelade i tio ämnesgrupper, som relativt väl speglar Mats Thelanders forskningsintressen: Talet, dialekterna, variationen och historien (13 bidrag), Attityderna (5), Interaktionen (3), Scenspråket (5), Texterna och tolkningarna (10), Undervisningen (6), Språkvården (3), Grammatiken (4), Orden (7) och Namnen (5 bidrag). I sedvanlig stil kompletteras bidragen med en Tabula gratulatoria och ett porträtt på festföremålet. C.P.

Språkriktighetsboken. Utarbetad av Svenska språknämnden. Redaktör Jan Svanlund. 413 s., Stockholm 2005 (Norstedts Akademiska Förlag). (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 93.) ISBN 91-7227-381-X. Boken belyser utförligt diskuterande och lättillgängligt ett hundratal vanliga språkriktighetsfrågor huvudsakligen i dagens svenska sakprosa, rikligt illustrerade med belysande exempel. Den är disponerad efter övergripande teman rubricerade ordbildning och ordform, genus, bestämdhet, singular och plural, formord, pronomen, kongruens, negation, passiv, ordföljd och meningsbyggnad, utelämnningar och tilllägg. Varje tema ges en kort inledning kring grammatisk bakgrund och aktuella språkvårdsproblem, varpå temats olika kapitel presenteras i vartdera tre moment: problemet, fakta och diskussion, rekommendation. Till läsarens hjälp finns avslutningsvis en svit termförklaringar och ett fylligt ord- och sakregister. Som sägs i förordet fyller boken en lucka i modern svensk språklitteratur vid sidan av *Svenska Akademiens grammatik* 1999 och akademiens *språklära* 2003, *Nationalencyklopedins ordbok* 1995, *Svenska språknämndens uttalsordbok* och nämndens kombinationsordbok *Svenskt språkbruk*, båda 2003, samt nämndens *ordlista* (13 uppl.) 2006 och *skrivregler* (senaste uppl.) 2000. Den ersätter närmast Erik Wellanders klassiska, idag i vissa avseenden föråldrade *Riktig svenska* från 1939 (4 uppl. 1973). Bokens inledningskapitel är en nyttig resonerande introduktion i språkriktighet i vid mening: om individens respektive kollektivets grammatik, standardspråk och andra varieteter, konventioner, språkförändring, tal och skrift, standardisering, genrer, texttyper och stil, rätt och fel, normkonflikter och bedömningsgrunder, språknämndens rekommendationer etc. Kapitlet avslutas med en kort lista över den viktigaste referenslitteraturen. G.H.

Studier i svensk språkhistoria 8. Cecilia Falk och Lars-Olof Delsing red. 346 s., Lund 2005 (Institutionen för nordiska språk vid Lunds universitet). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 63.) ISBN 91-631-7784-6. ISSN 0347-8971. Tema för konferensen Svenska språkets historia 8 i Lund 21–22 maj 2004 var Språkförändring på olika nivåer i språket. Rapporten innehåller de fyra plenarföredragen och 26 av de 38 sektionsföredragen. Plenarföredragen hölls av Tomas Riad (fonologi) om tonaccentens historia, Sven-Göran Malmgren (lexikon) om betydelseförändring i svenskan, Dianne Jonas (syntax) om syntaxförändringar i färöiska och svenska, och Jan Svensson (text) om historisk textforskning. Ett tiotal av sektionsföredragen berörde förändringar i ordförråd, begreppsbyggnad och språkssystem, nästan lika många gällde handskrifter, texter och texttradition, medan några avsåg talspråks- eller dialektfenomen, synkrona nedslag i språkhistorien, genrestudier eller vetenskapshistoria.

G.H.

Svenskan i Finland 8. Red. Kristina Nikula, Harry Lönnroth, Kaisa Alanen, Carl-Eric Johansson. 350 s., Tammerfors 2005 (Nordiska språk, Institutionen för språk- och översättningsvetenskap, Tammerfors universitet). (Nordistica Tamperensia A 5.) ISBN 951-44-6209-2. ISSN 1238-4720. Från en blygsam början har sammankomsterna "Svenskan i Finland" nu etablerat sig som ett forum där forskare från olika forskningsmiljöer i ämnet nordiska språk/nordisk filologi i Finland lägger fram vetenskapliga undersökningar. Den åttonde sammankomsten ägde rum i Tammerfors 2003. Förhandlingarna från sammankomsten föreligger nu av trycket med tjugofyra bidrag. Intressant är litteraturvetaren Torsten Petterssons bidrag som främst utifrån egen poesi belyser "frågan om hur det individuella uttrycket förhåller sig till det allmänna normsystemet". Öppningar i chattsamtal behandlas av Jonna Ahti, där också betydelsen av val av språklig varietet (dialekt) berörs. Flera bidrag har bäring mot språkinläringen, t.ex. Maria Green-Vänttinens & Hanna Lehti-Eklunds om den svenska språkförmågan hos finska inlärare, Marja Kivilehtos bidrag om översättarstudenters skriftliga produktion, Veikko Muittaris artikel om finska gymnasisters ordinläring och Christer Lauréns uppsats om andraspråksinläring genom språkbud och Downs syndrom. Några av artiklarna har tillkommit inom projektet "Moderne importord i språka i Norden", nämligen Leila Mittfolks om finlandssvenska åsikter om engelsk språkpåverkan, Åsa Mickwitz' uppsats om importorden i relation till deras eventuella ersättningsord ("Saft och juice – samma smak?") och den artikel där de två senast

nämnda forskarna tillsammans med Jan-Ola Östman behandlar språknormering i Svenskfinland. Grammatiska problem fokuseras i en del bidrag, i flera av dem komparativt mellan finlandssvenska och sverigesvenska. Bland övriga artiklar kan nämnas Marianne Nordmans om dialektala citat i en kommundning, Paula Rossis om språk i olika föreningar i Finland under 1800- och första delen av 1900-talet och Irma Sorvalis bidrag till beskrivningen av svenskan i Uleåborg. Som synes är det en innehållsrik volym, men som alltid i denna typ av samlingsverk finns både artiklar som redovisar mer avslutade undersökningar och sådana som lämnar läsaren med fler frågor än svar. L.-E. E.

Bronisława Zielonka, The Role of Linguistic Context in the Acquisition of the Pluperfect. Polish Learners of Swedish as a Foreign Language. 225 s., Gdańsk 2005 (Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego). ISBN 83-7326-296-6. Svenskans pluskvamperfektum är en stötesten för många som lär sig svenska som andraspråk; detta gäller inte minst personer med polska som modersmål. Med utgångspunkt i denna iakttagelse undersöker förf. till denna intressanta avhandling huruvida vissa av de språkliga kontexter där pluskvamperfektum används är lättare att tillägna sig än andra. För att nå sitt mål gör förf. först en teoretisk genomgång, där olika teorier för tempus, aspekt och aktionsart presenteras och kritiskt granskas, och där vi också får en genomgång av svenskans och polskans temporala system. Med hjälp av denna teorigenomgång kan förf. ställa upp tolv faktorer som skulle kunna spela en roll för användandet av pluskvamperfektum. Dessa faktorer undersöks sedan i en empirisk studie, där informanterna utgjordes av omkring 65 studenter i åldern 19–26 år, som alla studerade svenska vid polskt universitet. Det språkliga materialet bestod av lucktester och översättningstest. Resultaten visar att de polska studenterna trots goda teoretiska kunskaper hade stora svårigheter med att använda pluskvamperfektum på ett korrekt sätt, och att sex av de språkliga faktorer som förf. studerade i sin undersökning gav signifikanta utslag. C.P.

*

Kåre Hoel, Bustadnavn i Østfold 6. Askim. Utgitt av Seksjon for navnegransking, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo, ved Margit Harsson. 279 s., 1 faksimil och 1 karta på eftersättsblad, 1 lös karta, Oslo 2005 (Novus forlag). ISBN 10:82-7099-425-1. ISBN 13:978-82-7099-425-0. Projektet Bustadnavn i Østfold fortsätter plan-

enligt utgivningen av professor Kåre Hoels (1922–89) genomgripande reviderade och kompletterade Østfold-utgåva, baserad på Oluf Ryghs Norske Gaardnavne (1897–1924). Den första delen (Hobøl 1994, red. Tom Schmidt) anmäldes utförligt av Gordon Albøge i NoB 83 (1995). Delarna 2 (Skiptvet 1997, red. Margit Harsson) och 3 (Våler 1999, red. Tom Schmidt) anmäldes av Bengt Pamp i ANF 114 och av undertecknad i NoB 87 (1999), del 4 (Spydeberg 2001, red. Margit Harsson) av Claes Börje Hagervall i NoB 90 (2002) och del 5 (Rygge og Moss 2004, red. Tom Schmidt) av undertecknad i ANF 120 och NoB 93 (2005). Med nu föreliggande del 6 har utgivarna/redaktörerna Harsson och Schmidt redovisat bebyggelsenamnen i sju av fylkets 22 äldre häradar. Som tidigare markeras Ryghs, Hoels och redaktörernas olika bidrag klart och tydligt genom typografiska arrangemang. Urvalskriteriet är fortsatt alla namn på permanent bosättning, inklusive namn på bostadshus och villabebyggelse fram till ca 1900. I princip redovisas samtliga belägg äldre än ca 1700, därefter görs ett urval. Av hänsyn till en bredare läsekrets och seriens funktion som onomastiskt uppslagsverk ges konsekvent tolkningar av förekommande namnelement, både i simplexnamn och i sammansättningarnas bestämnings- och huvudleder.

Bokens första del redovisar härads- och sockennamnet *Askim* och därpå områdets övriga bebyggelsenamn, lokaliserade till respektive matrikelnummer. I egna avsnitt upptas försvunna, d.v.s. ej längre levande eller identifierbara namn i äldre (t.o.m. 1500-talet) respektive yngre (1600–1800-talen) källor, samt gamla bygde- och fjärdingsnamn. Nytt för den här aktuella delen är kapitlet om tillnamn och andra efternamn från yngre källor, ett material som mycket riktigt knappast hör hit, men som ofta spelar en väsentlig roll vid ortnamnstolkningen. I den andra delen kommenteras det topografiska ordförrådet bakom bebyggelsenamnen, därtill imperativ- och uppkallelsenamn, liksom nedsättande och berömmande namn. Här redovisas också planenligt litteratur, källor, förkortningar, ljudskriftssystem, register över ortnamn i och utom Askim, ord-, person- och tillnamnsregister. Som i övriga delar illustreras utgåvan med ett faksimil av Ryghs egna uppteckningar från häradet och med kartor över häradsindelningen i Østfold respektive en modern kommunkarta över Askim. G.H.

Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences Uppsala 19–24 August 2002. 1. Editors: Eva Brylla & Mats Wahlberg in collaboration with Vibeke Dalberg & W. F. H. Nicolaisen. xxx + 570

s., Uppsala 2005 (*Språk- och folkminnesinstitutet*). ISBN 91-7229-026-9. Detta är den första av planerade fem rapporter från den välbesökta namnforskarkongressen i Uppsala 2002 med 374 deltagare från 41 länder. Vid kongressens sex sektioner hölls tre plenarföredrag och 220 andra föredrag, varav 200 publiceras i serien. Här i del 1 redovisas kongressprogrammet, deltagarlistan, de tre öppningstalen av Björn Lindquist, Thorsten Andersson och Isolde Hausner, liksom avslutningstalet av Lennart Elmevik, vidare bankettalen av Thorsten Andersson och Isolde Hausner, samt Eva Bryllas exposé över svensk ortnamnsforskning under ett sekel, detta i anslutning till den Kungliga svenska ortnamnskommitténs 100-årsjubileum. Så följer de tre plenarföredragen av Xosé Lluís García Arias, Albrecht Greule och Svante Strandberg. I denna premiärdel ryms också de 24 föredragen inom sektion 1, Namnteori, samt de 21 föredragen i sektion 6, Namn i litteraturen, inklusive sektionsordförandena Vibeke Dalbergs och W. F. H. Nicolaisens sammanfattningar vid den avslutande sessionen i respektive sektion. Kongressen arrangerades av Uppsala universitet, Språk- och folkminnesinstitutet och Kungliga Gustav Adolfsakademien för svensk folkkultur, vilka också var värdar för den femtio år tidigare i Uppsala arrangerade fjärde internationella namnforskarkongressen 1952. Programmet omfattade även mottagningar i universitetsrektors mottagningslokaler och vid Gamla Uppsala museum i regi av Uppsala stad, en båtexcursion på Mälaren till Skoklosters slott och Sigtuna stad, en orgelkonsert i Uppsala domkyrka och en avslutande bankett i festsalen på Uppsala slott. G.H.

Tom Schmidt, *Nøvn austa åsen. Bustadnamn i Øystre Slidre. 400 s., 1 inklistrad karta på eftersättsblad, Oslo 2005 (Novus forlag). ISBN 10: 82-7099-414-6. ISBN 13: 978-82-7099-414-4.* Boken är en genomgripande reviderad och utvidgad utgåva av kapitlet "Østre Slidre Herred" i Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne* IV2. *Gaardnavne i Kristians Amt. Anden Halvdel*, utgiven av A. Kjær 1902. Till skillnad från den häradsvis publicerade serien *Bustadnavn i Østfold* (BØ; se anmälan av del 6 ovan), med författaren som medredaktör, är detta en helt fristående monografi. Den följer i allt väsentligt BØ-seriens förtjänstfulla uppläggning, samtidigt som den ger författaren friare händer att utförligare redovisa och kommentera varje gårds- och bruksnamn plus ett fylligare urval av namn på smärre bebyggelser som de s.k. "husmansplassane". En rad artiklar om drygt två-tre sidor per namn, så t.ex. *Bjelbøle, Robøle, Istad, Molor, Skattebu* och *Tvengi*, ger prov på en kon-

sekvent strävan att noggrant granska och väga varje ny eller tidigare i litteraturen framlagd seriös tolkningsmöjlighet, även i fall där man inte når fram till något avgörande. Initierat diskuteras skriftbeläggens och uttalsformernas förankring i lokal dialekt- och ljudhistoria, likaså de i ortnamnen ingående personnamnsvarianternas förekomst i lokalt namnskick. Artiklarna rymmer också små lovvärda skisser kring de namnbärande bebyggelsernas bakgrund och kulturmiljö. Liksom i BØ är en generös inledning till läsarens hjälp: om bokens tillkomst, matrikelnumreringen, uppslagsformer, normalisering, dialektuttal, aktuella kartblad, namnurval, äldre skriftformer, gårdsstatus, namntolkningar och facktermer. Bebyggelsenamnen redovisas sedan i matrikelnummerföljd i ett "Kapittel I", illustrerat med ett tjugotal foton i svartvitt, varpå ett "Kapittel II" kompletterar med en svit korta artiklar om frekventa topografiska grundord och förteckningar över litteratur, källor, förkortningar, ljudskrift, Ortsmeddelare plus register över ortnamn i respektive utanför Øystre Slide, över ord och person- och tillnamn.

G.H.